

„Przekłady Literatur Słowiańskich”. T. 9, cz. 1

ISSN 1899-9417 (wersja drukowana)

ISSN 2353-9763 (wersja elektroniczna)

DOI 10.31261/PLS.2018.09.01.12

Polskie wybory czeskiej prozy kobiecej w przekładach po 1989 roku

Polish Choices of Czech Female Prose in Translations after 1989

Dorota Żygadło-Czopnik

<https://orcid.org/0000-0002-3255-5217>

UNIVERSITY OF WROCLAV

dorota.zygadlo-czopnik@uwr.edu.pl

Data zgłoszenia: 20.03.2018 r. | Data akceptacji: 7.05.2018 r.

ABSTRACT | In the article we pay special attention to the presence of Czech female writing in Poland after 1989. In the latest Czech literature, women are becoming more and more significant. In recent years, books by Czech female writers, particularly of a young generation, have been translated. Based on Pierre Bourdieu's theory of field, capital and habitus, the article is concerned with the role of a translator as an active agent in literary communication.

KEYWORDS | Polish choices, Czech female prose, Pierre Bourdieu's theory, translation, a translator

Wprowadzenie: inspiracja teorią Pierre'a Bourdieu

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie twórczości pisarek czeskich obecnej w Polsce po 1989 roku. Dla pełnego obrazu tego zjawiska podkreślmy znaczenie przekładu i recepcji w popularyzowaniu kultury kraju naszych południowych sąsiadów. Proponowany opis badanego zjawiska jest zakorzenionym w naukach społecznych spojrzeniem, wynikającym z lektury dzieł francuskiego socjologa Pierre'a Bourdieu (1930—2002)¹, na polską recepcję współczesnej czeskiej prozy kobiecej. Dotychczasowe ujęcia i podsumowania skupiające się na wybranych aspektach pola literackiego przyjmowały najczęściej formę literaturoznawczego objaśnienia. W ostatnich latach do refleksji francuskiego badacza coraz częściej odwołuje się także przekładoznawstwo². Dla przykładu, Elżbieta Skibińska w publikacji *Kuchnia tłumacza. Studia o polsko-francuskich relacjach przekładowych* (2008) tłumaczenie traktuje również jako pewne działanie społeczne i kulturowe, ogląda je z zewnątrz, a obserwacji poddaje czynniki wpływające na pracę tłumaczy. Zaproponowana przez francuskiego badacza koncepcja socjologii refleksyjnej bądź antropologii refleksyjnej tworzy i oferuje szeroką aparaturę pojęć do opisu oraz badania różnych form rzeczywistości społecznej. W naszych rozważaniach posłużymy się pojęciami agenta, pola, kapitału i habitusu. P. Bourdieu polem literackim nazywa cały, skomplikowany

- 1 Szeroko znany w Polsce dzięki licznym tłumaczeniom jego tekstów, w tym tak znaczących prac, jak: P. Bourdieu, 1990: *Reprodukcja. Elementy teorii systemu nauczania*. E. Neyman, tłum. Warszawa, PWN; P. Bourdieu, 2001: *Reguły sztuki. Geneza i struktura pola literackiego*. A. Zawadzki, tłum. Kraków, Universitas; P. Bourdieu, L.J.D. Wacquant, 2001: *Zaproszenie do socjologii refleksyjnej*. A. Sawisz, tłum. Warszawa, Oficyna Naukowa; P. Bourdieu, 2004: *Męska dominacja*. L. Kopciwicz, tłum. Warszawa, Oficyna Naukowa; P. Bourdieu, 2005: *Dystynkcja. Społeczna krytyka władzy sądzienia*. P. Biłos, tłum. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe Scholar; P. Bourdieu, 2006: *Medytacje pascaliańskie*. K. Wakar, tłum. Warszawa, Oficyna Naukowa; P. Bourdieu, 2007: *Szkic teorii praktyki, poprzedzony trzema studiami na temat etnologii Kabyłów*. W. Kroker, tłum. Kęty, Wydawnictwo Marek Derwiecki; P. Bourdieu, 2008: *Zmysł praktyczny*. M. Falski, tłum. Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego; P. Bourdieu, 2009: *Rozum praktyczny. O teorii działania*. J. Stryczyk, tłum. Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego; P. Bourdieu, 2009: *O telewizji. Panowanie dziennikarstwa*. K. Sztandar-Sztanderska, A. Ziółkowska, tłum. Warszawa, PWN.
- 2 Tomasz Warczok w ramach projektu badawczego *Literatura polska po 1989 roku w świetle teorii Pierre'a Bourdieu* poddał analizie fenomen przekładu jako formy władzy w globalnym polu literackim. Por. T. Warczok, 2015: *Dominacja i przekład. Struktura tłumaczeń jako struktura władzy w światowym i polskim systemie literackim*. W: G. Jan-kowicz, P. Marecki, M. Sowiński, red.: *Literatura polska po 1989 roku w świetle teorii Pierre'a Bourdieu. Podręcznik*. Kraków, Korporacja Ha!art, s. 15—39.

i bogaty system instytucji literackich, napięć i zależności wiążących dzieło literackie bądź artystyczne ze światem społecznym³. Badacz zakłada, że wszystkie podmioty — zwane przez niego agentami — wchodzi z sobą w pewne relacje i tworzą swego rodzaju strukturę społeczną. Rola agenta zależy od kapitału, jakim dysponuje, a mianowicie kapitału ekonomicznego, społecznego, kulturowego lub symbolicznego. Natomiast habitus agenta jest wytworem określonych warunków historycznych i społecznych, nie będąc jednak w pełni przez nie zdeterminowanym. Z naszego punktu widzenia najistotniejszy jest historyczny przebieg konstytuowania się pola literackiego, jego „realne możliwości” aktualizujące się w praktykach⁴. Markus Eberharter w oparciu o teorię habitusu P. Bourdieu pisze:

[...] habitus agenta, czyli jego *modus operandi*, decyduje o tym, jak postrzega on i ocenia rzeczywistość, w której się porusza, i w jaki sposób w niej działa. Habitus jest przyswajany zarówno przez doświadczenia indywidualno-biograficzne, począwszy od wczesnego dzieciństwa, jak i przez doświadczenia kolektywne osób poruszających się w danym polu i przyjmujących przy tym pewną rolę, np. tłumacza w obiegu lub polu literackim⁵.

Zgodnie z koncepcją P. Bourdieu nasze badania składać się będą z analizy pozycji pola przekładu, badania jego wewnętrznej struktury oraz analizy habitusów pisarek czeskich, czyli „systemu dyspozycji, które jako wytwory trajektorii społecznej oraz pozycji wewnątrz pola literackiego (lub innych pól) znajdują w tej pozycji okazję, mniej lub bardziej sprzyjającą temu, by się aktualizować”⁶. Takie podejście metodologiczne pozwala usytuować polskie przekłady czeskiej prozy kobiecej w szerszym kontekście, związanym z ich powstawaniem. Badacz francuski w swoich rozważaniach zajmując się rekonstrukcją „punktu widzenia” autora, czyli opisem miejsca zajmowanego przez pisarza w konkretnym obszarze społecznym, zauważa, że to umiejscowienie wyznacza zakres i granice jego projektu artystycznego. Oznacza to, że aby w pełni zrozumieć zamysł literacki (estetyczny) twórcy, trzeba położyć nacisk nie na jego aspekt ekspresyjny, lecz na pozycję zajmowaną przezeń na mapie pola literackiego, jak również na historyczne przemiany — obiektywne czynniki, które umożliwiły mu, a także innym pisarzom, zajęcie takich, a nie innych miejsc⁷.

3 Por. P. Bourdieu, 2001: *Reguły sztuki. Geneza i struktura pola literackiego...*, s. 327.

4 Por. A. Matuchniak-Krasuska, 2015: *Koncepcja habitusu u Pierre'a Bourdieu*. „Hybris”, nr 31, s. 89.

5 M. Eberharter, 2014: *Socjologiczne spojrzenie na rolę tłumaczy literatury. Na przykładzie Wandy Kragen i recepcji literatur niemieckojęzycznych w Polsce po 1945 r.* „Rocznik Przekładoznawczy. Studia nad teorią, praktyką i dydaktyką przekładu”, nr 9, s. 116.

6 Por. P. Bourdieu, 2001: *Reguły sztuki. Geneza i struktura pola literackiego...*, s. 327.

7 Por. P. Bourdieu, 2006: *Medytacje pascaliańskie...*, s. 138.

Działania tłumaczy mogą przejawiać się w wyborze autorów i tekstów do przekładu, redagowaniu zbiorów i antologii, pisaniu recenzji wydawniczych, działalności krytycznej i publicystycznej, aż po wybór strategii przekładu poszczególnych tekstów. Wybory translatorskie twórczości pisarek czeskich po 1989 roku należy traktować jako kontynuację tradycyjnej już obecności literatury czeskiej w kulturze polskiej. Dokonują ich różni, także ze względu na generacyjną przynależność, tłumacze, między innymi: Andrzej Babuchowski, Olga Czernikow, Joanna Derdowska, Dorota Dobrew, Katarzyna Dudzic, Leszek Engelking, Piotr Godlewski, Tomasz Grabiński, Edward Madany, Julia Różewicz, Jan Stachowski, Józef Waczków i Agata Wróbel. Tłumacze mogą w istotny sposób ukierunkować recepcję danej literatury w kulturze docelowej, obecnie bowiem ich rola nie ogranicza się wyłącznie do przekładu poszczególnych tekstów. Czeska obecność literacka przybiera więc różne oblicza nie tylko w perspektywie diachronicznej, lecz także synchronicznej. W związku z tym możemy przyjąć, że pole przekładu składa się z dwóch biegunów: autonomicznego reprezentowanego przez kreatywnych tłumaczy (często są to absolwenci bohemistyki), których jakość przekładu z reguły oceniają specjaliści o dużym kapitale kulturowym, oraz heteronomicznego, poddanego siłom ekonomicznym, reprezentowanego przez czytelników-klientów i wydawców. Tłumacze reprezentują odmienne strategie wyboru, wynikające z doświadczenia, z wiedzy o literaturze i kulturze czeskiej, stopnia znajomości języka i preferencji artystyczno-estetycznych. Do wzrostu kompetencji przekładowych niewątpliwie przyczynia się wysoki poziom bohemistyki w kilku polskich ośrodkach akademickich.

Szkic charakteru pola przekładu

W tekście skupimy się na badaniu pola przekładu, które powstało po aksamitnej rewolucji 1989 roku, ponieważ kontekst rynku księgarskiego, mediów i „przemysłu językowego” jest szczególnie ważny dla twórczości przede wszystkim młodych autorek i ich tłumaczy. Zdaniem Bożeny Tokarz:

Sposób zaistnienia przekładu wyznacza kontekst i prawa rynku, a niekiedy — w przypadku czasopism, antologii, druków festiwalowych (rzadziej samodzielnej książki autorskiej) — zlecenie, ponieważ wyboru dokonuje jakiś zespół lub redaktor tomu czy pisma. Tłumacz nie jest jednak bezwolnym wykonawcą, jego akt wyboru ulega tylko, w wymienionych przypadkach, znacznym ogra-

niczeniom, będąc wyrazem bardziej ogólnych tendencji obecnych w kulturze przyjmującej⁸.

Młode autorki i ich tłumaczy możemy zaliczyć do pierwszego pokolenia w tym regionie, które musiało się w pełni dostosować do wymagań „biznesu księgarskiego”, jednocześnie zajmując wobec niego bardzo krytyczne stanowisko. W naszych badaniach stajemy zatem przed pewnego rodzaju kołem hermeneutycznym, ponieważ zgodnie z tym, co pisze P. Bourdieu w *Zaproszeniu do socjologii refleksyjnej*, aby skonstruować pole, trzeba rozpoznać, jakie formy specyficznego kapitału będą w nim skuteczne. Z kolei aby określić te formy specyficznego kapitału, trzeba znać logikę pola⁹.

W warunkach Czechosłowacji, podobnie jak w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i całym obozie tzw. państw socjalistycznych, oficjalny dostęp obywateli do kultury, a więc również literatury innych krajów, podlegał ograniczeniu i reglamentacji. Dotyczyło to nie tylko literatur zachodnich, lecz także literatur narodowych państw „bratniego obozu” komunistycznego. „Porozumiano się co do niezbędnej rezygnacji z wysuwania na plan pierwszy estetycznych funkcji literatury na rzecz jej zadań edukacyjnych w nowym, przekształconym społeczeństwie”¹⁰. W tym czasie wymiana kulturalna odzwierciedlała bezpośrednio każdą zmianę politycznych układów i była im podporządkowana.

Obraz wzajemnych kontaktów na polu przekładu po 1945 roku odnotowano między innymi w takich publikacjach, jak: Witolda Nawrockiego i Tadeusza Siernego *Czeska i słowacka literatura piękna w Polsce w latach 1945—1980* (1983), bibliografia obejmuje 548 zapisów; opracowany przez Ilonę Gwóźdź-Szewczenko wykaz dzieł pisarzy czeskich w polskich tłumaczeniach wydanych po 1945 roku, dołączony do książki Zofii Tarajło-Lipowskiej *Historia literatury czeskiej. Zarys* (2010), zawiera druki zwarte przede wszystkim wydane w oficjalnym obiegu; bibliografia książek tzw. drugiego obiegu została opracowana przez Dorotę Bielec i uzupełniła jej publikację *Sprawy czeskie w polskich drukach drugiego obiegu* (2008), która stanowi próbę opisu swoistego fenomenu, jakim było publikowanie tekstów o tematyce czeskiej w polskim obiegu niezależnym po roku 1968.

Od momentu pojawienia się nieoficjalnych wydawnictw w Polsce istniały dwa nurty promocji czeskiej kultury: urzędowy, wybiórczy i jednostronny, oraz

8 B. Tokarz, 2009: *Słoweńskie wybory z literatury polskiej: przekłady z lat 1990—2006*. „Przekłady Literatur Słowiańskich”, t. 1, cz. 1: *Wybory translatorskie*, s. 212.

9 Por. P. Bourdieu, L.J.D. Wacquant, 2001: *Zaproszenie do socjologii refleksyjnej*...

10 W. Nawrocki, 1988: *Przekład i polityka kulturalna*. W: Idem: *Szkice czeskie i słowackie. Z problematyki współczesnej literatury czeskiej i słowackiej oraz jej recepcji w Polsce w latach 1944—1984*. Kraków, Wydawnictwo Literackie, s. 216.

podziemny, który działał znacznie prężniej, mimo technicznych ograniczeń. Wymiana kulturalna po roku 1968 prezentowała bardzo ubogi obraz czeskiej literatury, dlatego też wydawnictwa drugiego obiegu za jeden ze swoich celów postawiły sobie wypełnienie tej luki, uzupełnienie obrazu czeskiej kultury o autorów i dzieła, które były oficjalnie zakazane. Wśród tłumaczonych w Polsce po wojnie tekstów nie do uniknięcia były oczywiście utwory schematyczne, o niskiej wartości artystycznej. Czytelnik polski miał przede wszystkim dostęp do tekstów autorek, których dorobek międzywojenny odpowiadał zasadom realizmu socjalistycznego, po wojnie wprowadzonego jako oficjalnie obowiązujący kierunek. Socjalistyczną metodą twórczą reprezentowała twórczość Marii Pujmanovej, Marii Majerovej, Jarmili Glazarovej czy Aleny Bernáškovéj. „Wydawano je w Polsce w celach propagandowych, ale pośród drukowanych wtedy przekładów z literatury czeskiej można odnaleźć także wiele utworów należących do czeskiej klasyki i wartościowych tekstów pisarzy czeskich”¹¹. W Polsce publikowano wówczas między innymi twórczość XIX-wiecznej pisarki i feministki Karoliny Světlej czy prekursorki nowej czeskiej prozy Boženy Němcovej. Po 1945 roku w Polsce publikowane były dzieła Karela Čapka, Jaroslava Haška, Bohumila Hrabala, Milana Kundery czy Josefa Škvoreckiego.

Niestety, kobieca twórczość była w tym gronie słabo reprezentowana. Nieliczne przekłady tekstów czeskich pisarek ukazywały się w postaci samodzielnych książek autorskich oraz druku w czasopiśmie. Spośród autorek, które zadebiutowały na przełomie lat 50. i 60. XX wieku, znane w Polsce były między innymi: Eva Kantůrková, Jaromíra Kolářová, Maria Kubátová, Jarmila Loukotková czy Valja Stýblová. Następną grupę tworzą autorki, które debiutowały pod koniec lat 60. i 70. XX wieku. Należy tu wspomnieć nazwiska: Alexandry Berkovej, Terezy Boučkovéj, Zuzany Brabcovej, Danieli Hodrovej, Edy Kriseovej czy Lenki Reinerovej, których dorobek w przekładach polskich prezentowany jest dopiero po 1989 roku. W latach 70. w Czechosłowacji obowiązywał polityczny kurs tzw. normalizacji jako skutek wydarzeń sierpnia 1968 roku. Dla literatury oznacza to powrót do socrealizmu, wartość dzieła literackiego mierzono poziomem zaangażowania społeczno-politycznego, oczywiście po właściwej pod względem ideologicznym stronie. W latach 80. wydarzenia w Polsce spowodowały, iż do naszej literatury, zwłaszcza współczesnej, ówcześni decydenci czechosłowaccy odnosili się nieufnie i podejrziwie. Sprawy wymiany kulturalnej między naszymi krajami regulowała wówczas umowa dwustronna, zgodnie z którą odgórnie określano między innymi liczbę i tytuły utworów oraz autorów, których twórczość mogła być publikowana w przekładzie na język polski. Mieliśmy

11 D. Bielec, 2008: *Sprawy czeskie w polskich drukach drugiego obiegu*. Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, s. 19.

wówczas do czynienia ze zjawiskiem określanym przez P. Bourdieu dominacją pewnych sił społecznych (np. władzy, religii czy ekonomii)¹², które dyktują warunki i wyznaczają zakres możliwego działania jednostkom oraz grupom, innymi słowy: organizują różne formy praktyki społecznej. Dopiero w toku walk z owymi czynnikami, w trybie krytycznego odrzucenia ich wpływu, doszło do ukonstytuowania się konkretnego pola. Zauważyć należy, że prestiż tłumacza prawdopodobnie nie był w tym okresie zbyt wysoki¹³.

W 1989 roku przestały działać długoletnie mechanizmy „wymiany kulturowej”, zarówno tej kontrolowanej przez władzę — oficjalnej, jak i tej drugiej — nieoficjalnej, tzw. drugoobiegowej (w przypadku Polski) bądź samizdatowej (w przypadku Czechosłowacji). Skończył się obowiązek promowania kultur „zaprzyjżnionych narodów”, jak i konspiracyjne przemycanie twórczości zakazanej przez totalitarny reżim. Stąd twórczość pisarek czeskich i jej miejsce jest przedmiotem idealnie nadającym się do badania, głównie ze względu na szereg znaczących przemian regionalnych, takich jak upadek komunizmu, narodziny gospodarki wolnorynkowej, oraz przemian ponadregionalnych, w tym globalizację i rozwój mediów. Rozwój nowych instytucji pola literackiego (nagród, festiwalu), ewolucja pola wydawniczego czy pojawienie się nowych aktorów (agentów literackich), wpłynęły na radykalne przemiany na samym obszarze literatury. Transformacja ustrojowa, a w rezultacie wyłonienie się po 1989 roku przekształconego pola literackiego oznaczało więc jego przesunięcie ze strefy oddziaływania państwa do obszaru, gdzie wpływ na uniwersum wywierają przede wszystkim siły rynkowe. Zmiany ustrojowe w Europie Środkowo-Wschodniej w 1989 roku przyniosły państwom tego regionu, wraz z niezależnością polityczną, swobodę kulturową.

O obecności czeskiej prozy kobiecej w Polsce po 1989 roku

Czeska badaczka Jarmila Flaková w artykule *Česká moderní literatura psaná ženami* na łamach portalu CzechLit.cz stawia tezę, że dzisiejsza literatura naszych południowych sąsiadów ma kobiecą twarz. W tekście czytamy:

Archetypem moderní spisovatelky je žena talentovaná, vzdělaná, co nejvíce otevřená a svá. Nebojí se šokovat tématy za hranicemi, protože hranice nezná. Nevadí jí, že kritikům i čtenářům servíruje mezi řádky (a vůbec ne na stříbrném

12 Por. P. Bourdieu, 2001: *Reguły sztuki. Geneza i struktura pola literackiego...*, s. 218.

13 Por. J. Parandowski, 1955: *O znaczeniu i godności tłumacza*. W: M. Rusinek, red.: *O sztuce tłumaczenia*. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 11.

podnose) zároveň část svého intimního života. Naopak dokáže svou individualitu prodat a podat tak pomocnou ruku všem, kteří prožili a prožívají něco podobného, jen nenašli v důsledku možného odsouzení okolím odvahu o tom mluvit nebo psát¹⁴.

J. Flaková kreslí obraz współczesnej czeskiej pisarki oraz prezentuje nazwiska, które wypada znać, ponieważ ich obecność wyraźnie zaznaczyła się zarówno w Republice Czeskiej, jak i poza jej granicami. Potwierdzają to liczne nagrody literackie przyznawane czeskim pisarkom w ostatnich latach. W 2016 roku ogłoszono finałową piątkę książek nominowanych do Nagrody im. Josefa Škvoreckiego, jednego z najważniejszych czeskich wyróżnień literackich, którą zdominowały kobiece pióra. Nominowane były znane już czeskiemu czytelnikowi autorki: Anna Bolavá, Zuzana Brabcová, Sylva Fischerová i Markéta Pilátová. W finale znalazły się twórczynie, których książki znane są także polskim czytelnikom. Powieść pisarki, dziennikarki i autorki tekstów Markéty Pilátovéj *Žluté oči prowadzą do domu* (*Žluté oči vedou domů*, tłum. Katarzyna Dudzic, Tomasz Grabiński) w 2013 roku kandydowała do Literackiej Nagrody Europy Środkowej „Angelus”, ufundowanej przez miasto Wrocław, przyznawanej w dziedzinie twórczości prozatorskiej, napisanej w języku polskim lub tłumaczonej na język polski. Twórczość czeskiej poetki i prozaiczki Sylvy Fischerovej popularyzowana jest w Polsce przez Oficynę Wydawniczą ATUT, która działa we Wrocławiu od 1993 roku. Jest to niezależna firma prywatna założona i prowadzona przez Witolda Podedwornego. Specjalizuje się w książkach naukowych i popularnonaukowych, ale wydaje także literaturę piękną; większość publikacji związana jest z tematyką pogranicza kulturowego polsko-czesko-niemieckiego. Wydawnictwo otrzymało liczne nagrody i wyróżnienia, między innymi Nagrodę Kulturalną Śląska (2013). Dzięki staraniom tej oficyny w 2008 roku ukazał się zbiór opowiadań Sylvy Fischerovej *Cud* (*Zázrak*, tłum. Agata Tarnawska). Z twórczością czeskiej prozaiczki i poetki Anny Bolavej polski czytelnik mógł zapoznać się w 2017 roku, wówczas jej tekst *W ciemność* (*Do tmy*, tłum. Agata Wróbel) opublikowany został przez wydawnictwo Książkowe Klimaty, które powstało w 2013 roku we Wrocławiu, aby popularyzować współczesną prozę europejską, szczególnie pochodzącą z kierunku południowego. Za pomocą swoich wyborów książkowych wydawnictwo Książkowe Klimaty pokazuje te miejsca na literackiej mapie, które pomimo niewielkiego oddalenia geograficznego wciąż pozostają w cieniu. Wśród nominowanych do Nagrody im. Josefa Škvoreckiego

14 J. Flaková, [online]: *Česká moderní literatura psaná ženami*. Dostępne w Internecie: <https://www.czechlit.cz/cz/feature/ceska-moderni-literatura-psana-zenami/> [dostęp: 31.01.2018].

była także Zuzana Brabcová, najmniej znana polskiemu czytelnikowi pisarka, reprezentująca pokolenie autorek dorastających w Czechosłowacji w warunkach reżimu. W przekładzie Anny Car ukazał się fragment jej głośnej powieści *Rok perel* (*Rok perel*), opublikowany w kwartalniku kulturalnym „Opcje” (2007, nr 1), który funkcjonuje nieprzerwanie od 1993 roku. Od 2001 roku redaktorem naczelnym czasopisma jest Alina Świeściak, a „Opcje” przyjęły formę numerów tematycznych. Numer czasopisma, w którym zamieszczony został fragment prozy Z. Brabcovej, nosił tytuł *Czechy. Chrześcijaństwo*.

W najnowszej czeskiej literaturze kobiety coraz częściej dochodzą do głosu. I jest to zdecydowany, mocny głos między innymi: Radki Denemarkovej, Ireny Douskovej, Danieli Hodrovej, Petry Hůlovej, Jakuby Katalpy, Květy Legátové, Ireny Obermannovej, Haliny Pawlowskiej, Petry Soukupovej czy Kateřiny Tučkové. Twórczość tych autorek, z wyjątkiem książek J. Katalpy, tłumaczona jest na język polski. W ostatnich latach tłumacze wybierali szczególnie publikacje czeskich autorek młodego pokolenia. Pisarki czeskie, do grona których możemy zaliczyć Radkę Denemarkovą, Petrę Hůlovą, Markétę Pilátovą czy Kateřinę Tučkovą (tzw. *drsné dámy*)¹⁵, chętnie analizują współczesne dzieje, komentują tragedie związane z małą i wielką historią, a przede wszystkim podejmują temat przemocy, okrucieństwa, szczególnie wobec tych najbardziej bezbronnych. W Polsce ukazały się przekłady książek: Petry Hůlovej *Czas Czerwonych Gór* w tłumaczeniu Doroty Dobrew (2007, *Paměť mojí babičce*), *Plastikowe M3, czyli czeska pornografia* w tłumaczeniu Julii Różewicz (2013, *Umělohmotný třípokoj*), *Stacja Tajga* w tłumaczeniu Piotra Godlewskiego (2011, *Stanice tajga*), *Macocha* w tłumaczeniu Julii Różewicz (2017, *Macocha*); Markéty Pilátovéj *Żółte oczy prowadzą do domu* w tłumaczeniu Katarzyny Dudzic i Tomasza Grabińskiego (2013, *Žluté oči vedou domů*); Radki Denemarkovej *Pieniądze od Hitlera* w tłumaczeniu Olgi Czernikow i Tomasza Timingeru (2008, *Peníze od Hitlera*), *Przyczynek do historii radości* w tłumaczeniu Olgi Czernikow (2017, *Příspěvek do historie radosti*). Julia Różewicz przetłumaczyła tekst Kateřiny Tučkovéj *Boginie z Žitkovej* (2014, *Žitkovské bohyně*), który był w ostatnich latach gorąco komentowany w Czechach. Wrocławskie Wydawnictwo Afera, założone przez Julię Różewicz w listopadzie 2010 roku, na swojej stronie internetowej (www.wydawnictwoafera.pl) zapowiada przygotowanie do druku przekładu kolejnej książki Kateřiny Tučkovéj *Vyhánění Gerty Schnirch*, w której autorka w charakterystyczny dla siebie sposób porusza niewygodny temat czechosłowackiej historii

15 W recenzji Vojtěcha Vanery książki Kateřiny Tučkovéj *Žitkovské bohyně* na portalu Literární.cz czytamy: „Žitkovské bohyně nejsou mimořádným románem v kontextu současné české literatury; její tvorba ji řadí k prozaičkám mladší generace zosobňující jakousi drsnou ženskou školu”. Dostępne w Internecie: <http://www.katerina-tuckova.cz/recenze-Zitkovske-bohyne-Literarni-cz.html> [dostęp: 31.01.2018].

(wygnanie Niemców sudeckich z Czechosłowacji), problem winy i kary, zemsty i przebaczenia, oddając głos silnym kobietom. Pisarka za ten tekst otrzymała w Czechach Nagrodę Czytelników Magnesia Litera 2010¹⁶. Wydawnictwo Afera wprowadza na polski rynek ciekawe czeskie nowości wydawnicze, pozycje bestsellerowe i uhonorowane prestiżowymi nagrodami publikacje. Do grona autorek, których teksty publikowane są w Wydawnictwie Afera, obok Petry Hůlovej i Kateřiny Tučkovéj, należą Petra Soukupová, Tereza Boučková oraz Iva Procházková. W Polsce ukazały się w tłumaczeniu Julii Różewicz powieści Petry Soukupovej: *Zniknąć* (2012, *Zmizet*), *Pod śniegiem* (2016, *Pod sněhem*) oraz *Bercik i niuniuch* (2015, *Bertik a čmuchaadlo*). W roku 2016 wydane zostały dwa teksty Ivy Procházkovej: *Mężczyzna na dzień* (*Vraždy v kruhu. Muž na dně*) oraz *Rozneglizowane* (*Dívky nalehko*) — również w tłumaczeniu Julii Różewicz. Powieść Terezy Boučkovéj *Rok koguta* (2017, *Rok kohouta*) przetłumaczyła Olga Czernikow.

Obserwując wybory translatorskie wspomnianych polskich wydawnictw, dostrzec można pewne prawidłowości. Kiedy mówi się o strategii wydawniczej danej oficyny, trzeba pamiętać, że jej zakres ogranicza miejsce zajmowane przez dane wydawnictwo w polu. A to z kolei wyznaczają posiadane zasoby materialne i symboliczne. Zaznaczenie swojej pozycji, czyli pojawienie się w polu, zakłada wyróżnienie się, odróżnienie się od konkurencji. Ważnym elementem kapitału symbolicznego tych kilku wybranych instytucji jest czas, albowiem są jednymi z nowo powstałych w Polsce. Wyrasza z tego przyjęta przez wydawnictwa strategia oparta na „nowości”, która implikuje zmianę pokoleniową, łagodne przeciwstawienie się temu, co już na rynku znane, klasyczne czy tradycyjne. Wśród czeskich propozycji Oficyny Wydawniczej ATUT znalazły się utwory Radki Denemarkovej, Sylvy Fischerovej i Violi Fischerovej. Pisarka, poetka i tłumaczka Viola Fischerová należała do pokolenia autorek, którym odmówiono prawa do publikacji w 1968 roku po inwazji wojsk Układu Warszawskiego na Czechosłowację. Artystka wyemigrowała z kraju do Szwajcarii. Sylva Fischerová i jej rówieśniczka Radka Denemarková należą do pokolenia, którego czas dzieciństwa i młodości przypadł właśnie na lata normalizacji. Autorki ATUTU w wyniku przeżyć pokoleniowych cechuje bolesne poczucie „dotknięcia” przez historię. Polityka wydawnicza tej oficyny oparta jest na zapełnianiu niszy, którą tworzy segment literatury ambitnej, co wiąże się z prestiżem, stanowiącym kryterium związane z autonomicznym polem literackim. „Książka prestiżowa” nie

16 Magnesia Litera — czeska nagroda literacka przyznawana od 2002 roku dla najlepszej książki we wszystkich kategoriach: proza, poezja, książka dla dzieci i młodzieży (od 2004), książka naukowa, publicystyka, przekład, wydarzenie wydawnicze, debiut (objawienie roku) oraz główna nagroda Książka Roku.

jest publikowana ze względu na zyski, jakie może przynieść, pracuje natomiast na wizerunek wydawnictwa.

Wydawnictwo Afera stawia sobie za cel prezentowanie twórczości młodych czeskich autorek, dopiero walczących o uznanie krytyki nie tylko na scenie międzynarodowej, lecz także na rodzimym rynku księgarskim. Tego rodzaju działania wydawnicze wydają się szczególnie istotne jako próba dokumentacji prądów literackich w czasie ich powstawania, bez czekania na opinie krytyków czy nominacje do nagród. Założycielka wydawnictwa Julia Różewicz została wyróżniona prestiżową nagrodą translatorską, co roku przyznawaną przez „Literaturę na Świecie”. Tłumaczka otrzymała nagrodę w kategorii Nowa Twarz (2013) za przekład książki *Plastikowe M3, czyli czeska pornografia* autorstwa Petry Hůlovej. Tym samym J. Różewicz poprzez swoje świadome działania agentki pola literackiego akumuluje kapitał i dzięki temu poprawia własną pozycję w polu tłumaczeniowym¹⁷. Publikacja uznanego i chwalonego tłumaczenia wiąże się ze wzrostem kapitału ekonomicznego (wynagrodzenie), społecznego (znajomość z autorem) i symbolicznego (prestż) dla tłumaczki. Należy zwrócić uwagę, że tego typu nagrody poprawiają też status przekładów z języka czeskiego na polskim rynku tłumaczeniowym. Zazwyczaj druk tekstu Wydawnictwo Afera zaczyna od nakładu dwóch tysięcy egzemplarzy, a następnie dodrukowuje tytuły cieszące się zainteresowaniem czytelników.

Kolejna oficyna reprezentująca środowisko wrocławskie — Książkowe Klimaty — w swojej ofercie ma publikacje autorek nagradzanych. Posługując się terminologią P. Bourdieu, można powiedzieć, że wydawnictwo to wybiera autorki „młode”, które mają krótki staż w polu, ale ich twórczość jest już wstępnie konsekrowana. Książka Markéty Pilátowej *Żółte oczy prowadzą do domu* (2013) została zakwalifikowana do Literackiej Nagrody Europy Środkowej „Angelus”. W Czechach jej debiutancka powieść była nominowana do nagrody Magnesia Litera oraz Nagrody im. Josefa Škvoreckiego. Natomiast głośny tekst Anny Bolavej *W ciemność* był uhonorowany nagrodą Magnesia Litera (2016). Takie wybory budują kapitał symboliczny wydawnictwa.

Wspomniane oficyny są tu rozpatrywane łącznie, ponieważ jedna zasada jest dla nich właściwa: pośredniość strategii. Wybierają w sferze polityki wydawniczej logikę autonomiczną, niemniej w sferze promocji i dystrybucji próbują funkcjonować według polityki heteronomicznej¹⁸. W ich strategii

17 Por. P. Bourdieu, 2005: *The Social Structures of the Economy*. Ch. Turner, tłum. Cambridge, Polity Press.

18 Por. G. Jankowicz, P. Marecki, M. Sowiński, red., 2015: *Literatura polska po 1989 roku...*, s. 118.

wydawniczej zaznacza się założycielskie myślenie o etosie, rozumianym tutaj jako publikowanie literatury niekomercyjnej, dla stosunkowo wąskiej publiczności, niezależnie od rynku, a więc są po stronie kapitału symbolicznego. W ten sposób wydawnictwa przyjmują rolę gracza aktywnie kształtującego pole literackie i gusta czytelnicze. Decydując się na wydanie dzieł czeskich autorek, oficyny polskie nie mogą na ogół liczyć na wysokie dochody ze sprzedaży, choć ich nakłady nierzadko szybko się wyczerpują. Czeska beletrystyka publikowana jest więc częściej z uznania dla jej walorów artystycznych. Nakłady wydań czeskich autorek nie są w Polsce wysokie, osiągają porównywalne liczby egzemplarzy jak w przypadku młodych autorek czeskich, których dzieła nie znalazły się jeszcze w kraju na liście bestsellerów. Odbiorcą produkcji tych wydawnictw jest czytelnik o dużym doświadczeniu kulturowym, zorientowany w specyfice czeskiej literatury i kultury.

Tym, co zwraca naszą szczególną uwagę, jest kwestia doboru pisarek, których twórczość, sylwetki i praca artystyczna są przedstawiane na polskim rynku wydawniczym. Należy pamiętać bowiem, że dorobek twórczy wspomnianych artystek stanowi jedynie ułamek zróżnicowanej panoramy tego zjawiska w czeskiej literaturze. Wystarczy wspomnieć między innymi twórczość Caroly Biedermannovej, Bohumily Grögerovej, Evy Hauserovej, Jakuby Katalpy, Věry Linhartovej, Hany Lundiakovej, Magdalény Platzovej, Kateřiny Rudčenkovej, Milady Součkovéj czy Magdalény Wagnerovej, którym polscy wydawcy i tłumacze nie poświęcili jeszcze swojej uwagi. Śledząc polski odbiór twórczości czeskich pisarek, można dostrzec ich instrumentalną recepcję. Rodzi się podejrzenie, że o ich zaistnieniu decyduje często przypadek: gust redaktora, wydawcy, tłumacza zastępuje — czy wręcz stanowi — program wydawniczy. Przyczyny tego stanu szukać może należy w braku systematycznej refleksji krytyczno-literackiej nad dziełami czeskich autorek, braku głębszej interpretacji dokonywanej przez krytykę porównawczą czy też pewne odizolowanie literatury czeskiej od polskiej.

W przeciwieństwie do dużych agentów z sektora heteronomicznego, „małe” wydawnictwa odnoszą się wprost do instytucji wewnątrz pola: profesjonalnej krytyki, nagród literackich, festiwali czy środowiska. W przypadku wspomnianych polskich wydawnictw środowisko związane jest z konkretnym miejscem ich działania. Właściciele tych wydawnictw, redaktorzy i tłumacze bardzo wyraźnie funkcjonują w środowisku literackim Wrocławia i dysponują określonym kapitałem społecznym. Obecne zainteresowanie literaturą czeską w Polsce, także twórczością czeskich pisarek, nie byłoby możliwe bez osobistej obecności autorek na targach i festiwalach, które dają możliwość bezpośredniego dotarcia do czytelników. W ostatnich latach coraz częściej goszczą u nas czeskie autorki, które mają świadomość, jak istotne jest nagłośnienie medialne towa-

rzyszające tego typu spotkaniom. Obecność na nich staje się też częścią strategii poruszania się autorek w polu literackim, a zatem czymś, co nazwać by można habitusem literackim, ponieważ są gotowe do określonego działania w polu literackim, postrzegania i analizowania relacji zachodzących w jego obrębie oraz reagowania na jego poszczególne elementy¹⁹. Warto wspomnieć, że podczas czwartej edycji festiwalu Literacki Sopot (2015), którego temat wiodący stanowiła literatura czeska, można było spotkać Radkę Denemarkową i Petrę Hůlovą. Wówczas w debatach na temat czeskiej literatury, kultury i historii wzięli udział między innymi: czeski historyk, znawca historii antykomunistycznej opozycji, publicysta Petr Blažek; tłumacz poezji i prozy, literaturoznawca i krytyk, poeta Leszek Engelking; filolog czeski i słowacki, dyplomata, tłumacz literacki, publicysta, redaktor, dziennikarz Andrzej Jagodziński; eseista, pisarz i tłumacz literatury czeskiej Aleksander Kaczorowski; bohemistka, wydawca, tłumaczka Julia Różewicz; dziennikarz, reportażysta, pisarz Mariusz Szczygieł; tłumacz, dziennikarz, dyplomata, nauczyciel akademicki, były dyrektor Czeskiego Centrum Kultury w Warszawie Petr Janyška; reżyser filmowy oraz teatralny, scenarzysta i aktor Jiří Menzel; reżyser, scenarzysta, dramatopisarz Petr Zelenka, a także czeski dyplomata, polityk, pisarz, dziennikarz i psycholog, ambasador Republiki Czeskiej w Wielkiej Brytanii Michael Žantovský. Latem 2015 roku trwał Miesiąc Spotkań Autorskich — organizowany od 2000 roku festiwal, który powstał w Brnie i stopniowo rozszerzył się na dalsze miasta. W ciągu ostatnich sześciu lat odbywał się w Brnie, Koszycach, Ostrawie i Wrocławiu. W ramach głównego programu festiwalu przedstawiło się 21 pisarzy polskich, 10 czeskich i słowackich oraz 31 ukraińskich. Do Wrocławia zawitali między innymi Michal Ajvaz, Jiří Hájíček, Karol Sidon oraz Jaroslav Rudiš. Wśród zaproszonych gości były Tereza Boučková i Kateřina Tučková. Podczas Miesiąca Spotkań Autorskich w 2016 roku miłośnicy literatury czeskiej mogli wybrać się do wrocławskiej Mediateki, aby tam spotkać Hanę Lundiakovą, Ivę Pekárkovą, Petrę Soukupovą oraz Alenę Zemančikovou.

Obok licznych instytucjonalnych akcji na rzecz promocji literatury czeskiej niezwykle ważne znaczenie w Polsce ma zaangażowanie samych tłumaczy. „Tłumacze żyją i pracują w określonych kontekstach, a sposób, w jaki pojmują własne przedsięwzięcia przekładowe, jak rozumieją swoje miejsce w kulturze literackiej, jakie są ich warunki pracy i okoliczności życia, istotnie wpływa na tworzone przez nich tłumaczenia”²⁰. W wyniku znaczących zmian, jakie zaszły w polu literackim w ciągu ostatniego dwudziestolecia, na nowo

19 Por. P. Bourdieu, 2001: *Reguły sztuki. Geneza i struktura pola literackiego...*, s. 296.

20 M. Heydel, 2013: „Gorliwość tłumacza”. *Przekład poetycki w twórczości Czesława Miłosza*. Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, s. 7.

definiuje się rola tłumacza — na styku literatury i biznesu, jako mediatora między tymi obszarami. Tłumacze przyczyniają się do ciągłego ruchu w polu i jego dynamizacji, co w teorii P. Bourdieau stanowi cechę konstytutywną logiki istnienia pola. To oni, obok profesjonalnych agentów literackich, proponują często wydawcom wybrane przez siebie tytuły. W swoich translatorskich poszukiwaniach przyjmują aktywną rolę agentów w dialogu międzykulturowym, promując szczególnie literaturę autorek nieznanych bądź mało znanych polskiemu czytelnikowi. Niepodważalna jest zasługa wielu wybitnych tłumaczy w wypełnianiu luk w recepcji literatury czeskiej w Polsce. Należy wspomnieć działalność Andrzeja Czibora-Piotrowskiego, Piotra Godlewskiego, Andrzeja Jagodzińskiego i Aleksandra Kaczorowskiego. W ostatnich latach rozpoczęły swoją przygodę z literaturą czeską młode tłumaczki, które kształtując i szlifując swój przekładoznawczy warsztat, stopniowo zastępują grono zasłużonych i doświadczonych tłumaczy. Są wśród nich Olga Czernikow, Katarzyna Dudzic i Julia Różewicz, absolwentki wrocławskiej bohemistyki, a także Joanna Derdowska, absolwentka bohemistyki i socjologii na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Należy odnotować ich niezwykle aktywną działalność tłumaczeniową skierowaną w dużej mierze na twórczość czeskich autorek. Przekłady młodych adeptek sztuki translatorskiej świadczą o szacunku tłumaczek do inności, nie obocości, lecz odmienności czeskiej kultury. Tłumacze polscy sięgnęli po utrwalone i potwierdzone recepcją czytelniczną utwory współczesne, widziane z niewielkiego dystansu czasowego, kierując się nie tylko popularnością (nagrody literackie), lecz także krytyczną weryfikacją tłumaczonych utworów. Nie bez znaczenia jest również aspekt pokoleniowy. Tłumacze, dokonując wyboru, odpowiadają także na własne i zbiorowe potrzeby, inspiracje intelektualne i emocjonalne, ponieważ to specyficzni odbiorcy/nadawcy przynależni do dwóch kultur²¹.

Prezentowana w Polsce twórczość czeskich pisarek buduje w wyobraźni polskiego czytelnika mapę heterogenicznych tożsamości współczesnych Czeszek. Współczesna literatura czeska pisana przez kobiety staje się kroniką opisywanych przeobrażeń. Można dostrzec przy tym, że tożsamościowe poszukiwania Czeszek należy rozpatrywać i interpretować w kontekście szerszych zmian, jakim podlegało czeskie społeczeństwo, rzucone po 1989 roku na głębokie wody kapitalizmu i globalnej polityki, a jednocześnie uwikłane w wewnętrzne spory wokół historii, pamięci i tradycji. Można uchwycić zmiany, jakie zaszły w czeskiej narracji po 1989 roku. Autorki dokonują rewizji tradycyjnych ról,

21 Por. A. Legeżyńska, 1986: *Tłumacz i jego kompetencje autorskie: na materiale powojennych tłumaczeń poezji A. Puszkina, A. Majakowskiego, I. Kryłowa i A. Błoka*. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

zaczynają podważać aktualność starych figur wyznaczających pozycję kobiet w narodowej wspólnoty. Początek lat 90. przynosi odpolitycznienie literatury. Przestaje być ona lustrem odbijającym jedynie słuszne idee narodowe, a staje się przestrzenią wolności i słowa, formy i treści. Efektem tego jest otwarcie pisarek na aspekty dotychczas marginalizowane. Czeskie autorki podążają ścieżką inności, budują własne narracje, prowokują, ale też wpisują się w główny nurt literacki, uzupełniając dyskurs dominujący o tzw. perspektywę grup marginalizowanych (w tym kobiet). Prym zaczyna wieść literatura psychologiczna, nastawiona na eksplorowanie stanów emocjonalnych. Czeszki zrywają ze służebną rolą literatury (szczególnie podnoszoną w czasach czeskiego odrodzenia narodowego) i w pełni zatapiają się we własnej, dotąd nieujawnianej wrażliwości. Coraz częściej pisarki i publicystki podejmują tematy odnoszące się do kwestii ciała, ról płciowych, seksualności, relacji między płciami w społeczeństwie, kulturowych konstrukcji męskości i kobiecości, czy w końcu zagadnień bardziej delikatnych, takich jak przemoc, dyskryminacja czy wykluczenie.

Twórczość czeskich autorek została zaprezentowana czytelnikowi polskiemu pod koniec XX i na początku XXI wieku w wydaniach samodzielnych. Najliczniej przekłady prozy pisarek czeskich — w formie siedmiu wydań książkowych — ukazały się w 2008 roku. W ostatnich latach w Polsce publikuje się rocznie ponad dziesięć tytułów współczesnej literatury czeskiej. Należy podkreślić, że nie są to jedynie książki autorów bardzo znanych i nagradzanych, które w kraju odniosły sukces komercyjny, jak Petr Šabach i Kateřina Tučková. Dla recepcji literatury czeskiej w Polsce charakterystyczny zdaje się fakt, że przyswaja się poszczególne utwory. Można cieszyć się pewną liczbą tłumaczeń, ale przeciętny odbiorca nie potrafi wyrobić sobie odpowiedniego poglądu na temat kształtu całości tej literatury. Może nawet należałoby mówić o pewnej przypadkowości dobieranych do tłumaczenia publikacji. Sądzić można, że decydują w tej kwestii indywidualne, prywatne, osobiste preferencje i zamiłowania, pomaga tradycja wzajemnych kontaktów kulturowych i literackich.

Aneks

Bibliografia przekładów twórczości autorek czeskich w Polsce po 1989 roku

Publikacje książkowe

1990

- Němcová Božena: *Pohádky českých dětí Kytička národních pohádek / Baśnie czeskich dzieci*. Halina Asmann, tłum. Olsztyn, Pojezierze.
- Vostrá Alena: *Než dojde k vraždě / Zanim dojdzie do morderstwa*. Cecylia Dmochowska, tłum. Warszawa, Czytelnik.

1997

- Schmidtová Eva: *Dívka jako ty / Dziewczyna taka jak ty*. Edward Madany, tłum. Warszawa, Iskry.

1999

- Janyšková Anna: *Ja, czarodziej*. Jan Stachowski, tłum. Czeski Cieszyn, Olza.
- Kriseová Eda: *Co se stalo / Co się zdarzyło*. Piotr Godlewski, tłum. Warszawa, Twój Styl.
- Tabasová Blanka: *Můj syn nezemřel / Mój syn nie odszedł*. Blanka Tabasová, tłum. Kraków, Skrzat, Antykwa.

2001

- Hodrová Daniela: *Podobojí / Pod dwiema postaciami*. Leszek Engelking, tłum. Łódź, Fundacja Anima, Tygiel Kultury.

2002

- Lachmanová Kateřina: *Dvojitá tvář lenosti / Dwa oblicza lenistwa*. Andrzej Babuchowski, tłum. Poznań, W Drodze.
- Munková Alena: *Štaflík a Špagetka / Psi život: Szczudlik i Bagietka*. Hanna Kostyrko, tłum. Warszawa, Grafag.
- Obermannová Irena: *Deník šílené manželky / Dziennik szalonej mężatki*. Józef Waczków, tłum. Warszawa, Veda.

2005

- Kubátová Marie: *Pohádky o Krakonošovi; Jak Krakonoš s Trautenberkem vedli válku; Bubáci z Krakonošova / Legendy o Karkonoszu i z Karkonoszy*. Karina Kurková, tłum. Jelenia Góra, Muzeum Karkonoskie.
- Pawłowska Halina: *Zoufalé ženy dělají zoufalé věci / Zdesperowane kobiety postępują desperacko*. Józef Waczków, tłum. Warszawa, Wydawnictwo W.A.B.

2006

- Legátová Květa: *Želary / Želary*. Dorota Dobrew, tłum. Warszawa, Kowalska/Stiasny.
- Obermannová Irena: *Příručka pro neposlušné ženy / Poradnik dla niegrzecznych kobiet*. Jan Stachowski, tłum. Kraków, Wydawnictwo Literackie.

2007

- Dousková Irena: *Hrdý Budžes / Dumny Bądzżeś*. Joanna Derdowska, tłum. Poznań, Zys i S-ka.
- Fischerová Viola: *Babí hodina / Babia godzina*. Dorota Dobrew, tłum. Wrocław, Oficyna Wydawnicza ATUT.
- Hůlová Petra: *Paměť mojí babičce / Czas Czerwonych Gór*. Dorota Dobrew, tłum. Warszawa, Wydawnictwo W.A.B.
- Obermannová Irena: *Nezavěšujte se / Proszę się nie rozłączać*. Jan Stachowski, tłum. Kraków, Wydawnictwo Literackie.

2008

- Denemarková Radka: *Peníze od Hitlera: (letní mozaika) / Pieniądze od Hitlera*. Olga Czernikow, Tomasz Timingeriu, tłum. Wrocław, Oficyna Wydawnicza ATUT.
- Fischerová Sylva: *Zázrak / Cud*. Agata Tarnawska, tłum. Wrocław, Oficyna Wydawnicza ATUT.
- Fischerová Viola: *Co vyprávěla dlouhá chvíle / Opowieści dłużącego się czasu*. Dorota Dobrew, tłum. Wrocław, Oficyna Wydawnicza ATUT.
- Legátová Květa: *Jozova Hanule / Hanulka Jozy*. Dorota Dobrew, tłum. Warszawa, Wydawnictwo Dwie Siostry.
- Neborová Anna: *Oskar a Mimi / Oskar i Mimi*. Maria Marjańska-Czernik, tłum. Warszawa, Wydawnictwo Bis.
- Pawłowska Halina: *Díky za každé nové ráno / Dziękuję za każdy nowy poranek*. Dorota Kania, tłum. Warszawa, Wydawnictwo W.A.B.
- Procházková Petra: *Fřišta / Riszta. Opowieść kabulska*. Jan Stachowski, tłum. Wołowiec, Wydawnictwo Czarne.

2009

- J e s e n s k á Milena: *Nad naše síly. Češi, Židé, Němci 1937—1939 / Ponad nasze síly. Czesi, Żydzi i Niemcy. Wybór publicystyki z lat 1937—1939.* Leszek Engelking, tłum. Wołowicz, Wydawnictwo Czarne.
- N e o m i l l n e r o v á Petra: *Sladká jak krev / Słodka jak krew.* Magdalena Domaradzka, tłum. Lublin, Fabryka Słów.

2010

- D o u s k o v á Irena: *Oněgin był Rusák / Oniegin był Ruskiem.* Urszula Janus, tłum. Warszawa, Mozaika.

2011

- H ũ l o v á Petra: *Stanice Tajga / Stacja Tajga.* Piotr Godlewski, tłum. Warszawa, Wydawnictwo W.A.B.

2012

- B a ň k o v á Markéta: *Straka v říši entropie / Sroka w krainie entropii.* Dorota Dobrow, tłum. Warszawa, PWN.
- S o u k u p o v á Petra: *Zmizet / Zniknąć.* Julia Rózewicz, tłum. Wrocław, Wydawnictwo Afera.

2013

- H o š k o v á - W e i s s o v á Helga: *Deník 1938—1945. Příběh dívky, která přežila holocaust / Dziennik Helgi. Świadectwo dziewczynki o życiu w obozach koncentracyjnych.* Aleksander Kaczorowski, tłum. Kraków, Insignis Media.
- H ũ l o v á Petra: *Umělohmotný třípokoř / Plastikowe M3, czyli czeska pornografia.* Julia Rózewicz, tłum. Wrocław, Wydawnictwo Afera.
- P i l á t o v á Markéta: *Žluté oči vedou domů / Żółte oczy prowadzą do domu.* Tomasz Grabiński, Katarzyna Dudzic, tłum. Wrocław, Książkowe Klimaty.

2014

- M r á z o v á Alena: *Vzkaz po Elfi Nitche / Przekaz Elfi Nitche.* Alena Mrázová, tłum. Warszawa, Albius.
- Š r á m k o v á Jana: *Zázemí / Zaziemie.* Weronika Girys-Czagowiec, Michał Fijałkowski, tłum. Warszawa, Wydawnictwo 7/8.
- T u č k o v á Kateřina: *Žitkovské bohyně / Boginie z Žitkovej.* Julia Rózewicz, tłum. Wrocław, Wydawnictwo Afera.

2015

- Hodrová Daniela: *Město vidím... / Miasto widzę...* Joanna Derdowska, tłum. Bydgoszcz, Miejskie Centrum Kultury w Bydgoszczy.
- Soukupová Petra: *Bertík a čmuchadlo / Bercik i niuniuch.* Julia Różewicz, tłum. Wrocław, Wydawnictwo Afera.
- Tvrďá Eva: *Nenápadný půvab Slezska / Dyskretny urok Śląska.* Karolina Pospiszil, tłum. Opole, Silesia Progress.

2016

- Procházková Iva: *Dívky nalehko / Rozneglizowane.* Julia Różewicz, tłum. Wrocław, Wydawnictwo Afera.
- Procházková Iva: *Vraždy v kruhu. Muž na dně / Mężczyzna na dnie.* Julia Różewicz, tłum. Wrocław, Wydawnictwo Afera.
- Soukupová Petra: *Pod sněhem / Pod śniegiem.* Julia Różewicz, tłum. Wrocław, Wydawnictwo Afera.
- Tvrďá Eva: *Dědictví / Dziedzictwo.* Karolina Pospiszil, tłum. Opole, Silesia Progress.

2017

- Bolavá Anna: *Do tmy / W ciemność.* Agata Wróbel, tłum. Wrocław, Książkowe Klimaty.
- Boučková Tereza: *Rok kohouta / Rok koguta.* Olga Czernikow, tłum. Wrocław, Wydawnictwo Afera.
- Denemarková Radka: *Příspěvek k dějinám radosti / Przyczynek do historii radości.* Olga Czernikow, tłum. Wrocław, Wydawnictwo Amaltea.
- Hůlová Petra: *Macocho / Macocha.* Julia Różewicz, tłum. Wrocław, Wydawnictwo Afera.

Literatura

- Bielec D., 2008: *Sprawy czeskie w polskich drukach drugiego obiegu.* Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Bourdieu P., 2001: *Reguły sztuki. Geneza i struktura pola literackiego.* A. Zawadzki, tłum. Kraków, Universitas.
- Bourdieu P., 2005: *The Social Structures of the Economy.* Ch. Turner, tłum. Cambridge, Polity Press.
- Bourdieu P., 2006: *Medytacje pascaliańskie.* K. Wakar, tłum. Warszawa, Oficyna Naukowa.

- Bourdieu P., Wacquant L., 2001: *Zaproszenie do socjologii refleksyjnej*. A. Saviusz, tłum. Warszawa, Oficyna Naukowa.
- Eberharther M., 2014: *Socjologiczne spojrzenie na rolę tłumaczy literatury. Na przykładzie Wandy Kragen i recepcji literatur niemieckojęzycznych w Polsce po 1945 r.* „Rocznik Przekładoznawczy. Studia nad teorią, praktyką i dydaktyką przekładu”, nr 9, s. 115—128.
- Flaková J., [online]: *Česká moderní literatura psaná ženami*. Dostępne w Internecie: <https://www.czechlit.cz/cz/feature/ceska-moderni-literatura-psana-zenami/> [dostęp: 31.01.2018].
- Heydel M., 2013: „Gorliwość tłumacza”. *Przekład poetycki w twórczości Czesława Miłosza*. Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Jankowicz G., Marecki P., Sowiński M., red., 2015: *Literatura polska po 1989 roku w świetle teorii Pierre’a Bourdieu. Podręcznik*. Kraków, Korporacja Ha!art.
- Legeżyńska A., 1986: *Tłumacz i jego kompetencje autorskie: na materiale powojennych tłumaczeń poezji A. Puszkina, A. Majakowskiego, I. Kryłowa i A. Błoka*. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Matuchniak-Krasuska A., 2015: *Koncepcja habitusu u Pierre’a Bourdieu*. „Hybris”, nr 31, s. 77—111.
- Nawrocki W., 1988: *Przekład i polityka kulturalna*. W: Idem: *Szkice czeskie i słowackie. Z problematyki współczesnej literatury czeskiej i słowackiej oraz jej recepcji w Polsce w latach 1944—1984*. Kraków, Wydawnictwo Literackie.
- Parandowski J., 1955: *O znaczeniu i godności tłumacza*. W: M. Rusinek, red.: *O sztuce tłumaczenia*. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Skibińska E., 2008: *Kuchnia tłumacza. Studia o polsko-francuskich relacjach przekładowych*. Kraków, Universitas.
- Tarajło-Lipowska Z., 2010: *Historia literatury czeskiej. Zarys*. Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Tokarz B., 2009: *Słoweńskie wybory z literatury polskiej: przekłady z lat 1990—2006*. „Przekłady Literatur Słowiańskich”, t. 1, cz. 1: *Wybory translatorskie*, s. 211—226.
- Vanera V., [online]: *Žitkovské bohyně*. Dostępne w Internecie: <http://www.katerina-tuckova.cz/recenze-Zitkovske-bohyne-Literarni-cz.html> [dostęp: 31.01.2018].
- Warczok T., 2015: *Dominacja i przekład. Struktura tłumaczeń jako struktura władzy w światowym i polskim systemie literackim*. W: G. Jankowicz, P. Marecki, M. Sowiński, red.: *Literatura polska po 1989 roku w świetle teorii Pierre’a Bourdieu. Podręcznik*. Kraków, Korporacja Ha!art.

Dorota Żygadło-Czopnik

Polské volby české ženské prózy v překladech po roce 1989

RÉSUMÉ | Ve studii se obzvláště zaměřujeme na přítomnost tvorby českých spisovatelek v Polsku po roce 1989. Česká literatura známá v Polsku pochází především z per mužů. Dnes se situace mění. V nejnovější české literatuře se ženský hlas ozývá čím dál tím častěji. A je to rozhodný, silný hlas autorek, jejichž tvorba je v současnosti překládána do polštiny. V posledních letech se překládají knihy českých autorek především mladší generace. Při výběru literatury prezentované v Polsku hraje podstatnou roli kontext knižního trhu, médií a „jazykového průmyslu“. Na základě teorie pole, kapitálu a habitu Pierra Bourdie je ve studii řeč o roli překladatele jako aktivního agenta v literární komunikaci.

KLÍČOVÁ SLOVA | polské volby, česká ženská próza, teorie Pierra Bourdie, překlad, překladatel

Dorota Żygadło-Czopnik

Polish Choices of Czech Female Prose in Translations after 1989

SUMMARY | In the article we pay special attention to the presence of Czech female writing in Poland after 1989. The Czech literature which has been known in our country is primarily male writing. Today the situation is changing. In the latest Czech literature, women are becoming more and more significant. These are determined and strong female authors whose work is currently translated into Polish. In recent years, books by Czech female writers, particularly of a younger generation, have been translated. The context of the book market, the media and 'the language industry' are essential factors when choosing the presented literature. Based on Pierre Bourdieu's theory of field, capital and habitus, the article is concerned with the role of a translator as an active agent in literary communication.

KEYWORDS | Polish choices, Czech female prose, Pierre Bourdieu's theory, translation, a translator

DOROTA ŻYGADŁO-CZOPNIK | dr nauk humanistycznych, bohemistka, literaturoznawczyni, adiunkt w Zakładzie Bohemistyki Instytutu Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Wrocławskiego. Członkini Pracowni Interdyscyplinarnych Studiów nad Posttotalitaryzmami i Centrum Studiów Postkolonialno-Posttotalitarnych Uniwersytetu Wrocławskiego. Jej główne zainteresowania badawcze skupiają się wokół: obrazu literatury i kultury czeskiej po aksamitnej rewolucji 1989 roku, nowoczesnej czeskiej myśli teoretycznej (dorobek czeskiej teorii literatury i teatrologii), recepcji literatury czeskiej w Polsce. Autorka monografii *W kręgu czeskiej semiotyki teatru. Ivo Osol sobě jako teoretyk teatru i musicalu* (2009); współredaktorka tomu *Podzwonne dla granic. Polsko-czeskie linie podziałów i miejsca kontaktów w języku, literaturze i kulturze* (2009); redaktorka czasopisma „Miscellanea Posttotalitariana Wratislaviensia. Elity w krajach Europy Środkowej i Wschodniej po roku 1989” (2015, nr 3).

